

Nr 53.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående fördelningen och användningen av vissa anslag till bostadsbyggande; given Stockholms slott den 28 januari 1921.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Walter Murray.

Utdrag av protokollet över kommunikationsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 28 januari 1921.

Närvarande:

Statsministern friherre DE GEER, ministern för utrikes ärendena greve WRANGEL, statsråden ERICSSON, DAHLBERG, MURRAY, ELMQUIST, MALM, BERGQVIST, HAMMARSKJÖLD, EKEBERG, HANSSON.

Efter gemensam beredning med chefen för socialdepartementet anförde chefen för kommunikationsdepartementet, statsrådet Murray, följande:

I proposition den 12 mars 1920 (nr 314), angående vissa anslag och lån till främjande av bostadsproduktionen m. m., föreslog Kungl. Maj:t riksdagen, bland annat, att till uppförande av bostadshus för tjänstemän vid statens järnvägar, telegrafverket, postverket, statens vattenfallsverk och tullverket måtte av statsverkets fond av rusdrycksmedel tillsvidare och i enlighet med Kungl. Maj:ts närmare beslut disponeras *dels* för år 1921 ett belopp av 10,000,000 kronor, *dels ock* för år 1920 ett belopp av

1920 års
riksdag.

Bihang till riksdagens protokoll 1921. 1 saml. 44 häft. (Nr 53.) 1

7,500,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att även ett senare år disponera vad som av nämnda belopp ej åtgått ett föregående år.

Ur det till propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet vill jag erinra om ett av föredragande departementschefen i ämnet gjort principuttalande, vilket äger betydelse för det spörsmål, som jag i det följande ämnar framlägga för Kungl. Maj:t. Departementschefen anförde sålunda:

Med avseende å förevarande bostadsbyggande torde böra gälla, att staten företrädesvis bör uppföra familjebostäder och att dessa, såsom man vid de affärsdrivande verken under senare år eftersträvat, i regel böra bestå av 2 rum och kök och allenast där plananordningar och utrymmen befinnas vara väl tillgodosedda omfatta endast 1 rum och kök. Då svårigheterna för den lägre tjänstemannapersonalen att skaffa sig bostäder tvivelsutan äro större än för andra statstjänare och de förstnämndas bostadsbehov mest trycker den allmänna bostadsmarknaden, bör ifrågavarande bostadsbyggande avse lägenheter just för den lägre tjänstemannapersonalen.

Staten torde emellertid icke böra helt undandraga sig att lämna visst stöd för bostadsanskaffande åt en del av de tjänstemän, som kunna hava berättigade anspråk på större lägenheter och som hava svårigheter att anskaffa sådana. Men detta synes mig icke böra ske under den form och i det sammanhang, varom här är fråga. Syftet med nu förevarande byggnadsverksamhet är närmast att lindra den allmänna bostadsnöden och denna är, såsom jag förut framhållit, vida större med avseende å smärre lägenheter än beträffande de något större.

På grund av vad sålunda anförts, anser jag mig böra ifrågasätta, att det byggande av bostäder för statstjänare, som nu ifrågasättes med medel från rusdrycksmedelsfonden, i regel begränsas till uppförande av lägenheter om högst 2 rum och kök.

I skrivelse den 18 juni 1920 (nr 468) anmälde riksdagen, under åberopande av vad som anförts i sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottets av riksdagen godkända utlåtande nr 2, bland annat, att riksdagen beslutat att till uppförande av bostadshus för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och vattenfallsverk under titel »utgifter för kapitalökning, statens affärsverksamhet» anvisa dels å riksstaten för år 1921 ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor, att utgå av lånemedel, och dels å tilläggsstaten för år 1920 ett reservationsanslag av 7,500,000 kronor, att likaledes utgå av lånemedel.

I det av riksdagen åberopade utlåtandet framhöll sammansatta utskottet till en början, att tullverkets bostadsbehov borde tillgodoses genom skattemedel i vanlig ordning samt att vidkommande de övriga fyra verken på av utskottet närmare anförda skäl berättigade invändningar ej syntes kunna resas mot den hittills praktiserade anordningen att för ändamålet anvisa medel å de olika verkens kapitalökningsstater. Vidare anförde utskottet följande:

Utskottets förslag i förevarande hänseende kräver i viss mån ett frångående av gällande praxis beträffande anvisandet av utgifter för kapitalökning för

de affärsdrivande verken. Det rätta förfaringssättet vore givetvis, att Kungl. Maj:t till nästa års riksdag framlade proposition i vanlig ordning om de belopp, som för extraordinärt bostadsbyggande borde anvisas på de olika verkens kapitalökningsstater. Då emellertid statens här ifrågasatta direkta bostadsbygge däri- genom skulle fördröjas ett helt år, finner utskottet lämpligast, att Kungl. Maj:t bemyndigas att utan riksdagens hörande verkställa fördelning mellan verken av det för år 1920 avsedda beloppet. Kungl. Maj:ts proposition till 1921 års riksdag om anvisande av kapitalökningsanslag för de affärsdrivande verken för 1921 års bostadsbyggande torde i sådant fall böra åtföljas av en redogörelse för dispositionen av det anslag, som nu avses att för år 1920 ställas till Kungl. Maj:ts förfogande. Vad beträffar anslag för ändamålet å 1921 års riksstat, torde detta nu visserligen böra anvisas såsom ett för samtliga ifrågavarande verk gemensamt anslag, men bör 1921 års riksdag, i den mån medlen icke redan för ifrågavarande ändamål disponerats, sättas i tillfälle att närmare besluta om fördelningen de särskilda verken emellan.

Mot den av departementschefen planerade omfattningen av ifrågavarande bostadsbyggande, mot storleken av de för de olika åren föreslagna anslagsbeloppen eller mot de övriga principerna för programmets genomförande har utskottet i gen erinran att framställa.

Med anledning av riksdagens omförmälda beslut anmodade min företrädare i ämbetet i skrivelse den 11 augusti 1920 generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen och vattenfallsstyrelsen ej mindre att inkomma med en gemensam plan till fördelning verken emellan av berörda anslag å tillhopa 17,500,000 kronor än även att framlägga förslag till användningen av däri på varje verk förslagsvis belöpande andel av medlen. Med anledning härav hava ämbetsverken, efter gemensamma överläggningar, i skrivelse den 9 september 1920 framlagt en plan, enligt vilken medlen skulle fördelas på sätt följande tablå utvisar.

Ämbetsver-
kens förslag
till använd-
ning.

Postverket	5,500,000 kronor
Telegrafverket	3,000,000 »
Statens järnvägar	8,500,000 »
Statens vattenfallsverk	500,000 »

Summa 17,500,000 kronor.

Tillika förklarade sig ämbetsverken komma att vart för sig framlägga en plan för byggnadsverksamhetens bedrivande. Dylika planer hava också under år 1920 blivit av samtliga fyra ämbetsverk framlagda, nämligen av järnvägsstyrelsen den 9 september, av vattenfallsstyrelsen den 24 i samma månad samt av generalpoststyrelsen och telegrafstyrelsen den 7 december. Innehållet i dessa planer, med vissa av verken sedermera föreslagna jämkningar, framgår av följande översikter och redogörelser, därvid är att märka, att särskilt uppgifterna om fördelningen å olika slag av lägenheter endast kunnat approximativt meddelas.

Generalpoststyrelsens plan.

Orter, där bostadsbygge ifrågasättes	Bostadshus, avsedda att uppföras		Antal lägenheter					Sam- man- lagda antalet eld- städer	B e r ä k n a d				Anmärkningar.	
	an- tal	av	4 rum och kök	3 rum och kök	2 rum och kök	1 rum och kök	en- kel- rum		byggnadskostnad		Kostnad för tomt kr.	Samman- lagd kostnad för post- verket kr.		
									per eldstad kr.	samman- lagt kr.				
Stockholm	1	sten	5 *)	1	12	—	—	65	11,000	715,000	53,000	768,000	*) 3 rum och kök jämte jungfrukammare.	
› Lilla Alby	6	sten	—	—	36	16	12	152	8,000	1,216,000	—	1,216,000		
Göteborg	1	sten och trä	—	10	16	2	8	100	9,400	940,000	30,000	970,000		
Sundsvall	{ 1	trä	1	—	6	—	—	23	8,000	440,000	16,000	456,000	Härjämte 5 eldstäder för telegrafverkets räkning för en kostnad av 40,000 kronor i det förra av husen.	
	{ 1	›	—	8	—	—	—	32						
Charlottenberg	{ 1	trä	—	4	—	—	4	20	6,000	186,000	6,000	192,000		
	{ 1	›	1	—	2	—	—	11						
Lycksele	1	trä	1	1	1	—	3	15	8,000	120,000	—	120,000		Härjämte 4 eldstäder för telegrafverkets räkning för en kostnad av 32,000 kronor.
Falun	{ 1	trä	1	1	4	—	1	22	8,000	272,000	8,000	280,000		
	{ 1	›	—	—	4	—	—	12						
Malmö	1	sten	3	5	15	—	20	100	8,000	800,000	21,000	821,000		
Gävle	1	sten och trä	—	5	6	—	—	38	8,000	304,000	—	304,000	I samband med telegrafverkets bostadsbygge.	
Östersund	—	—	—	—	6	—	—	18	—	115,000	—	115,000	I samband med statens järnvägars bostadsbygge.	
	Summa		12	35	108	18	48	608	Summa kronor	5,108,000	134,000	5,242,000		

Kungl. Maj:ts proposition nr 53.

Telegrafstyrelsens plan.

Orter där bostads- bygge ifråga- sättes.	Antal lägenheter							Sam- man- lagda anta- let eld- städer.	Beräkna d			Anmärkningar.	
	6 rum och kök.	5 rum och kök.	4 rum och kök.	3 rum och kök.	2 rum och kök.	1 rum och kök.	En- kel- rum.		byggnads- kostnad per eldstad kr.	kost- nad för tomt kr.	Samman- lagd kostnad kr.		
Stockholm	—	—	—	9	3	—	2	47	10,600	35,000	535,000		
Göteborg	—	—	—	5	8	—	6	50	9,400	15,000	485,000		
Norrköping	2	3	4	2	—	—	—	60	7,500	20,000	470,000	Därav 8 jungfrukammare. Därav 8 jungfrukammare. I samband med postver- kets bostadsbygge.	
Gävle	2	3	3	—	20	—	—	107	7,500—8,000	—	850,000		
Gudhem	—	—	—	—	4	—	—	12	8,000	—	96,000	Framst. hos arméförv. om uppl. av kronojord. I flygel uppf. till stations- byggn.	
Strömsund	—	—	—	—	—	2	—	4	8,000	—	32,000		
Mörby	—	—	—	—	2	—	—	6	7,000	—	188,000		
Näsby	—	—	—	—	2	—	—	6	7,000	20,000			
Spånga	—	—	—	—	2	—	—	6	7,000				
Sundbyberg	—	—	—	—	2	—	—	6	7,000				
Sundsvall	—	—	1	—	—	—	—	5	8,000	—	40,000	I samband med postver- kets bostadsbygge.	
Lycksele	—	—	—	—	1	—	1	4	8,000	—	32,000		
Älvsjö	—	—	—	—	2	3	—	12	8,000	7,850	104,000		
Summa	4	6	8	16	46	5	9	325	S:a kr.	97,850	2,832,000		

Kungl. Majts proposition nr 53

Järnvägsstyrelsens plan.

Orter där bostads- bygge ifråga- sättes	Antal lägenheter				Samman- lagda antalet eldstäder	Kostnad	Kostnad per distrikt (utom markför- värvs- kostnad)	Anmärknin- gar
	5 rum och kök	4 rum och kök	3 rum och kök	2 rum och kök				
Värtan	—	—	—	16	48	432,000	1,538,000	Uppf. å S. J. egen mark.
Hagalund övre	—	—	—	10	30	270,000		» å arméförvaltningens mark.
Älvsjö	—	—	—	4	12	108,000		Härtill markförvärvskostnad 10,000 kr.
Södertälje	—	—	—	6	18	28,000		Härtill omkr. 82,000 kr. av andra medel enl. Kungl. Maj:ts brev av den 14 maj 1920. Uppf. å S. J. egen mark.
Järna	—	—	—	4	12	72,000		Uppf. å S. J. egen mark.
Nyköping	—	—	—	4	12	72,000		» » » » »
Katrineholm	—	—	—	12	36	218,000		» » » » »
Mjölby	—	—	—	8	24	134,000		{Mark tillhandahålles kostnadsfritt av samhället.
Västanfors	—	—	—	4	12	60,000		Uppf. å S. J. egen mark.
Krylbo	—	—	—	8	24	144,000		» » » » »
Mora	—	—	—	8	24	130,000	» » » » »	
Vansbro	—	—	—	8	24	130,000	» » » » »	
Göteborg	—	—	—	50	150	1,330,000	{Underhandlingar angående markförvärv pågå med G:s stad.	
Charlottenberg	—	—	10	—	40	65,000	Uppf. å S. J. egen mark.	
Arvika	—	—	—	8	24	130,000	Härtill markförvärv.	
Malmö	—	—	—	20	60	450,000	1,785,000	Uppf. å S. J. egen mark.
Ängelholm	—	3	—	—	15	110,000		Uppf. å S. J. egen mark.
Eslöv	—	—	—	16	48	290,000	{Mark tillhandahålles kostnadsfritt av samhället.	
Hässleholm	—	—	—	12	36	215,000	Uppf. å S. J. egen mark.	
Nässjö	—	—	—	8	24	145,000	» » » » »	
Alvesta	—	—	—	4	12	70,000	{Tomtfrågan torde komma att kräva expropriationsrätt.	
Kävlinge	—	—	—	4	12	70,000	{Mark tillhandahålles kostnadsfritt av samhället.	
Ånge	—	—	—	8	24	150,000	Uppf. å S. J. egen mark.	
Bräcke	—	—	—	1	7	52,000	» » » » »	
Storvik	—	—	1	10	34	211,000	» » » » »	
Bollnäs	—	2	3	9	49	335,000	» » » » »	
Ockelbo	—	—	—	4	12	74,000	» » » » »	
Häsjö	—	—	—	3	9	62,500	Härtill markförvärvskostnad 3,000 kr.	
Fränsta	—	—	—	2	6	54,500	Markförvärv.	
Ljusdal	—	—	1	5	19	112,000	Uppf. å S. J. egen mark.	
Östersund	—	—	—	20	60	380,000	{ Dessutom 6 lägenheter om 2 rum och kök för postverkets räkning. Kostnad ca 115,000 kr. gäldas av postverkets anslag. Härtill markförvärvskostnad 27,500 kronor.	
Söderhamn	—	—	—	6	18	113,000	1,544,000	Härtill markförvärvskostnad 12,300 kr.
Vännäs	—	—	—	12	36	252,000		Uppf. å S. J. tillhörig mark.
Skellefteå	—	—	—	4	12	84,000	» » » » »	
Boden	3	2	4	20	104	728,000	» » » » »	
Notviken	—	—	—	12	36	252,000	» » » » »	
Luleå	—	—	4	12	52	364,000	» » » » »	
Gällivare	—	—	—	4	12	84,000	» » » » »	
Summa	3	7	24	358	1,223	S:akronor 8,141,000		

Vattenfallsstyrelsens plan.

Vattenfallsstyrelsen erinrar i sin skrivelse den 24 september 1920, att medel till uppförande av bostadshus för statens vattenfallsverks personal hittills utgått dels av anslag för kraftstationsanläggningar, då bostäder i samband med dessas utförande blivit från början beräknade, dels av anslag för distributionsanläggningar för statens kraftverk, nämligen då det gällt bostäder för tjänstemän vid sekundärstationer eller annan med kraftdistributionen sysselsatt personal, dels även av direkt för bostadsbyggnader anvisade anslag.

Följande anslag av sistnämnda art hava anvisats av 1919 och 1920 års riksdagar, nämligen:

Till bostäder och lokaler för allmänna behov vid Porjus:			
å 1919 års tilläggsstat	Kr. 240,000: —		
å 1920 års tilläggsstat	» 250,000: —	Kr. 490,000: —	
Till tre bostadshus åt personal vid Porjus kraftverk:			
å 1920 års tilläggsstat		» 250,000: —	
Till bostadshus med sammanlagt 92 eldstäder vid Trollhätte kanal- verk och Trollhätte kraftverk:			
å 1919 års tilläggsstat	Kr. 260,000: —		
å 1920 års stat	» 300,000: —	» 560,000: —	
Till bostadshus åt personal vid statens vattenfallsverk (utan specificerat ändamål):			
å 1921 års stat		» 200,000: —	
			Kronor 1,500,000: —

Med hänsyn till de stegrade byggnadskostnaderna beräknar emellertid styrelsen, att de byggen, som med användande av berörda medel utförts eller påbörjats, komme att draga en sammanlagd kostnad av 1,835,000 kronor, alltså ett belopp, som med 335,000 kronor skulle överstiga disponibla medel. Styrelsen ifrågasätter, att detta underskott skulle täckas utav ämbetsverkets föreslagna andel å 500,000 kronor i förevarande för kommunikationsverken gemensamma anslag för bostadsbyggnande; för nyproduktion av bostäder skulle sålunda av sagda medel endast återstå 165,000 kronor.

Verkets beräknade behov av ytterligare bostäder för den närmaste tiden åskådliggöres av följande av styrelsen meddelade tablå:

	<i>Antal eldstäder:</i>
<i>För Trollhätte kanalverk:</i>	
1 bostadshus vid Vänersborg med 2 lägenheter à 2 rum och kök	6
1 bostadshus vid Brinkebergskulle med 2 lägenheter à 2 rum och kök	6
<i>För Trollhätte kraftverk:</i>	
Bostadshus i Göteborg för distriktsingenjör, distriktsassistent, underingenjör, mätaretekniker och kontorsbiträden	25
1 bostadshus för övermontör m. fl.	7
<i>För Älvkarleby kraftverk:</i>	
Bostadshus i Uppsala för distriktsingenjör och distriktsassistent m. fl.	18
Bostadshus i Uppsala för lägre tjänstemän, 4 lägenheter à 2 rum och kök	12
Bostadshus i Södertälje för distriktsingenjör och distriktsassistent	11
Bostadshus i Älvkarleby för lägre tjänstemän, 4 lägenheter à 2 rum och kök	12
<i>För Porjus kraftverk:</i>	
Bostadshus för driftsarbetare med 10 lägenheter à 1 rum och kök	20
Summa eldstäder 117	

Uppförandet av dessa bostäder beräknar styrelsen draga en kostnad av tillhoppa omkring 995,000 kronor, fördelade med lika belopp på åren 1921 och 1922. För dessa år skulle alltså sammanlagt krävas utöver ovan omnämnda för styrelsens räkning eventuellt disponibla 165,000 kronor ytterligare omkring 830,000 kronor.

**Departements-
chefen.**

Beträffande till en början frågan om ytterligare anslag för de affärsdrivande verkens bostadsbyggande tillåter jag mig hänvisa till vad därutinnan yttrats under utgifter för kapitalökning (sid. 4) i innevarande års statsverksproposition. I enlighet med vad därstädes uttalats, lär, med hänsyn till den inträffade förskjutningen i planerna för statens bostadsbyggande, med avgörandet av frågan om ytterligare anslag lämpligen böra anstå till 1922 års riksdag, hos vilken i fall av behov medel torde för ändamålet kunna äskas å tilläggsstat.

Gent emot det av ämbetsverken framlagda förslaget till fördelning av de utav 1920 års riksdag beviljade anslagen å tillhoppa 17,500,000 kronor synes, vad angår beloppens inbördes proportion, i huvudsak intet vara att erinra. Enligt de av postverket, telegrafverket och statens järnvägar gjorda beräkningarna skulle emellertid dessa verks andelar i anslagen ej behöva till fullo tagas i anspråk för utförande av de framlagda

byggnadsplanerna, varför verken avsett, att sålunda icke disponerade belopp skulle reserveras för vederbörande verks räkning till täckande av oförutsedda utgifter för ifrågavarande bostadsbyggande. Å andra sidan är att märka, att den å statens vattenfallsverk förslagsvis belöpande andelen i anslaget ej är tillräcklig för de ändamål, vattenfallsstyrelsen ifrågasatt. Då emellertid, enligt vad jag inhämtat, de av de förstnämnda tre verken gjorda beräkningarna kunna antagas hålla sig på den säkra sidan och ytterligare nedgång i priserna för byggnadsmateriel synes vara att förvänta, torde betänkligheter ej behöva möta mot att medel för oförutsedda utgifter ej reserveras i avsedd omfattning, helst det bör förutsättas, att, därest till förfogande ställda medel mot förmodan ej skulle förslå till utförande av samtliga byggen, motsvarande inskränkning i planerna vidtages. Vid nu angivna förhållande synes statens vattenfallsverks andel i de gemensamma anslagen kunna i någon mån ökas, förslagsvis enligt Kungl. Maj:ts vidare prövning med omkring 400,000 kronor. Jag återkommer härtill i det följande.

På grund av vissa omständigheter, särskilt förenämnda långvariga konflikt inom byggnadsfacket, som i stort sett stod hindrande i vägen för mera omfattande bostadsproduktion under år 1920, ävensom den sena tid av året, då telegrafstyrelsen och generalpoststyrelsen kunde framlägga sina planer för medlens användning, har endast en mindre del av desamma hittills disponerats. Så har nämligen endast skett för tillgodoseende av vissa av de i järnvägsstyrelsens plan upptagna bostadsbehoven. I enlighet med järnvägsstyrelsens förslag har sålunda Kungl. Maj:t den 3 december 1920 bemyndigat styrelsen att för anställda tjänstemän, med anlåtande av det å 1920 års tilläggsstat beviljade anslaget, mot högst nedan angivna kostnader uppföra bostadshus, som i följande tablå utmärkas, nämligen:

Järnvägsdistrikt nummer.	O r t.	Lägenheternas antal.	Kostnad högst kronor.	Sammanlagt för distrikt högst, kronor.
I	Stockholm (vid Värtan)	16	432,000	
	Södertälje	6	128,000	
	Järna	4	72,000	
	Katrineholm	12	218,000	
	Mjölby	8	134,000	
	Västanfors	4	60,000	
				944,000

¹ Oberäknat vissa till järnvägsstyrelsens förfogande i övrigt stående medel.

Järnvägs- distrikt nummer.	O r t.	Lägen- heternas antal.	Kostnad högst kronor.	Sammanlagt för distrikt högst, kronor.
II	Mora	8	130,000	
	Vansbro	8	130,000	
	Charlottenberg	4	<u>65,000</u>	325,000
III	Malmö	8	180,000	
	Ängelholm	16	290,000	
	Hässleholm	8	160,000	
	Nässjö	8	145,000	
	Kävlinge	4	<u>70,000</u>	845,000
IV	Ånge	8	150,000	
	Bräcke	2	52,000	
	Storvik	8	146,000	
	Bollnäs	8	149,000	
	Ockelbo	4	<u>74,000</u>	571,000
V	Vännäs	12	252,000	
	Skellefteå	4	84,000	
	Notviken	12	252,000	
	Luleå	12	252,000	
	Gällivare	4	<u>84,000</u>	924,000
eller tillhopa —			—	3,609,000

Tillika föreskrev Kungl. Maj:t, att samtliga ovan berörda lägenheter skulle innehålla två rum och kök, dock att den ena utav de båda lägenheterna, som skulle uppföras i Bräcke, skulle innehålla tre rum och kök, samt att vederbörande byggnader skulle uppföras å statens järnvägar tillhörig mark eller, vad anginge de byggnader, som skulle uppföras i Mjölby och Kävlinge, å mark, som enligt förda underhandlingar kostnadsfritt tillhandahölles för ändamålet utav vederbörande samhälle.

Järnvägsstyrelsen har sedermera för mig anmält, att styrelsen ansåge lämpligt att i vissa fall i stället för två rum och kök anordna två rum, därav ett större vardagsrum, försett med köksvrå, då nämligen sistnämnda slags lägenheter medförde vissa fördelar för hushållet samt ställde sig billigare ur kostnadssynpunkt.

Den del av 1920 års anslag, som ej utanordnats till järnvägsstyrelsen, likasom 1921 års anslag i dess helhet, hava icke hittills disponerats.

I enlighet med de av riksdagen gjorda uttalanden, för vilka tidigare redogjorts, bör frågan om fördelningen av 1921 års anslag under-

ställas riksdagens prövning. Då emellertid av skäl, som jag kommer att strax närmare utveckla, de upprättade förslagen i övrigt delvis ej stå i full överensstämmelse med de riksdagen förelagda grunderna för anslagens användning, har jag ej heller ansett ytterligare förfogande beträffande 1920 års anslag böra äga rum, innan riksdagen varit i tillfälle att yttra sig i frågan.

Av föredragande departementschefens ovan återgivna yttrande till statsrådsprotokollet den 12 mars 1920 framgår, att med ifrågavarande bostadsbyggande genom vederbörande verks försorg i främsta rummet avsågs att direkt bidra till lindrande av den allmänna bostadsnöden. I enlighet härmed förordades också, att hithörande byggnadsverksamhet skulle avse åstadkommandet av familjebostäder, i huvudsak sådana om 2 rum och kök, alltså en kategori lägenheter, varå bristen för det dåvarande ansågs störst och på vars produktion direkt bostadssociala synpunkter kunde anläggas. Denna princip lämnades också av riksdagen utan erinran.

Ämbetsverken med undantag av järnvägsstyrelsen synas emellertid i sina nu framlagda byggnadsplaner i viss mån hava skjutit sagda princip åt sidan för en allmän strävan att å orter, där över huvud synnerlig svårighet möter att anskaffa vare sig mindre eller större lägenheter, tillhandahålla sina anställda bostäder av såväl ena som andra slaget. Sålunda hava särskilt post- och telegrafverken föranletts att vid uppgörande av sina byggnadsplaner i icke ringa utsträckning frångå den fastslagna regeln, att huvudsakligen familjebostäder om 2 rum och kök borde byggas. I dessa planer ingå ett rätt så betydande antal dels enkelrum, dels familjebostäder, större än två rum och kök. Jag har hållit ingående konferenser med representanter för de olika verken, vilka samtliga framhållit önskvärheten av att de framlagda byggnadsplanerna nu godkändes. Flera omständigheter hava åberopats till stöd härför. Sålunda hava särskilt representanterna för post- och telegrafverken för mig framhållit, att behovet av större familjebostäder, avsedda för tjänstemän i befälsställning, vore i allmänhet minst lika stort och å flera orter större än behovet av lägenheter om högst 2 rum och kök. Bristen på bostäder för tjänstemän i befälsställning vållade ämbetsverken i många fall allvarliga bekymmer och kunde till och med utgöra ett oöverkomligt hinder för eljest nödvändiga eller önskvärda förflyttningar av tjänstemän i sådan ställning. Vidare har erinrats, att den icke obetydliga byggnadsverksamhet, som verken, med användande av tidigare beviljade anslag, bedrivit under särskilt de senare krisåren, huvudsakligen varit inriktad på produktion av smålägenheter. Toge man i betraktande dels dessa smålägenheter, dels ock de, som upptagits i de nu framlagda planerna, syntes

ett lämpligt förhållande komma att föreligga mellan det antal större och mindre bostäder, vilka skulle framgå såsom resultat av verkens bostadsbyggande under senaste år.

För egen del vill jag till dessa av verkens representanter framförda synpunkter ytterligare lägga, att det allmännas ansträngningar under senaste åren till främjande av bostadsproduktionen så gott som uteslutande syftat till skapande av smålägenheter. Såsom villkor för tillgodonjutande av bidrag från de anslag om tillhoppa respektive 4, 3 och 2 miljoner kronor, som av riksdagen ställdes till förfogande under åren 1917—1919, föreskrevs sålunda, att lägenheterna endast i undantagsfall finge innehålla mer än 2 rum och kök. I samma riktning har även kommunernas icke obetydliga hjälpverksamhet på området gått.

Behovet av smålägenheter är för visso utomordentligt stort, och det allmänna bör givetvis verka för, att detta behov blir i görligaste mån tillgodosett. För stora tjänstemannagrupper föreligger emellertid också ett behov av lägenheter något större än två rum och kök, vilket måste anses vara värt synnerligt beaktande. Stagnationen inom den privata byggnadsverksamheten har på sistnämnda område, praktiskt taget, icke blivit upphjälpt genom åtgärder från det allmännas sida, varför bristen på medelstora lägenheter för närvarande gemenligen torde vara synnerligen tryckande. Då de löntagargrupper, som i allmänhet bebo lägenheter om tre till fem à sex rum och kök, merendels icke befinna sig i sådana ekonomiska villkor, att de med egna medel skulle kunna åstadkomma dylika lägenheter, synes tillgodoseendet av detta behov av bostäder — i vad det hänför sig till statstjänare — i viss mån vara förtjänt av det allmännas omvårdnad.

I oförmälda yttrande till statsrådsprotokollet den 12 mars 1920 (prop. 314 sid. 117) förordade också föredragande departementschefen i fråga om allmänna statsåtgärder till främjande av bostadsproduktionen, att intill en tiondel av den föreslagna bostadslånefonden ävensom subvention måtte få utlämnas direkt till statstjänare utan kommunal förmedling att användas till uppförande av lägenheter om upp till 5 och i särskilda undantagsfall 6 rum och kök. Förslaget, såvitt därmed åsyftades en särställning för statstjänare vid fördelningen av de för åren 1920 och 1921 anvisade anslagen till statsunderstöd, vann visserligen icke riksdagens bifall, men i stället gavs åt de här framförda synpunkterna om behovet av medelstora lägenheter så till vida ett tydligt erkännande, som de av departementschefen i övrigt förordade bestämmelserna om visst högsta rumsantal beträffande den statsunderstödda bostadsproduktionen uteslötos ur riksdagens i ämnet uppställda villkor

Formellt gäller sålunda beträffande 1920 och 1921 års anslag till statsunderstöd för bostadsproduktionens främjande enligt kungörelsen härom den 9 juli 1920 (nr 520), att sådant understöd kan utgå för nybyggda lägenheter av vilken storlek som helst. Praktiskt taget torde det dock genom omständigheternas makt huvudsakligen bliva behovet av smålägenheter, som tillgodoses genom ifrågavarande medel, i den mån dessa därtill förslå, under det att någon mer omfattande hjälp från det allmännas sida för produktionen av medelstora lägenheter knappast lärer vara att påräkna.

Med hänsyn sålunda såväl till att ämbetsverken i eget intresse i vissa fall böra kunna bereda sina anställda i befälsställning bostadslägenhet om mera än två rum och kök, som ock till att det i mera inskränkt mening sociala behovet av bostäder för närvarande gör sig med synnerlig styrka gällande även beträffande medelstora lägenheter, anser jag goda skäl tala för att ämbetsverkens byggnadsplaner, även i den mån de avvika från den tidigare som regel fastställda principen om lägenheternas storlek, bliva godkända.

I denna uppfattning har jag ytterligare styrkts därav, att det enligt uppgift emellanåt framträtt ganska stora svårigheter för verken att placera sin personal som hyresgäster i nyuppförda mindre lägenheter. Det ligger i sakens natur, att dessa nya smålägenheter komma att betinga väsentligt högre produktionskostnader än likvärdiga äldre sådana, och detta i den grad, att det ej ens kan ifrågasättas, att verken bland sina anställda skulle kunna finna sådana, som utan vidare vore villiga att erlægga hyra, tillräcklig att förränta det i fastigheterna nedlagda kapitalet och att täcka vederbörliga underhållskostnader. Man har därför nödgats räkna med icke obetydliga förluster för ämbetsverken vid fastställande av hyror för dessa lägenheter. Å andra sidan har man tydligen ej kunnat sätta hyror till så låga belopp, att de även i jämförelse med den allmänna hyresnivån kunde anses särskilt billiga. Följden härav har blivit, att intresset från de lägre tjänstemännens sida för tillhandahållande genom verken av bostäder synes på vissa håll hava avtagit och till och med slagit över i en viss rädsla för befarade direkta ålägganden att taga sådana lägenheter i besittning.

Om emellertid ämbetsverken på grund av de rådande förhållandena å bostadsmarknaden med stora uppoffringar för statsverket fått bygga bostäder för sina anställda i större utsträckning än som ur verkens egen synpunkt egentligen erfordrats, hava de givetvis, såsom tidigare uttryckligen framhållits, att tillse, att lägenheterna också komma till avsedd användning, i nödfall genom meddelade tvångsföreskrifter för vissa tjänstemän att bebo anvisade lägenheter. Givetvis vore det ur såväl

verkens som tjänstemännens synpunkt beklagligt, om dylika tvångsmedel, som lätt skulle kunna medföra åtskilliga slitningar, behövde tillgripas. På grund av vad som meddelats mig förefaller det, som om dylika farhågor beträffande framtiden och måhända redan nu äro större vad angår små lägenheter än vad beträffar större sådana.

Ämbetsverkens förluster på ifrågavarande bostadsbyggande torde vidare bliva snarare mindre än större, därest byggande av medelstora lägenheter, låt vara i begränsad utsträckning, medgives. Den allmänna hyresnivån, som i viss mån kommer att bliva normerande vid fastställande av ersättning för upplåtelse av förevarande bostadslägenheter, har nämligen under senaste tid stigit icke obetydligt mera för medelstora lägenheter än för mindre.

Slutligen må erinras, att de av ämbetsverken ifrågasatta större lägenheterna i intet fall kunna betecknas såsom lyxlägenheter, vare sig vad storlek eller inredning angår. Ingen av de föreslagna lägenheterna når upp över sex rum och kök, och lägenheter med denna storlek och om fem rum och kök utgöra blott en ringa bråkdel av det sammanlagda antalet föreslagna lägenheter.

Beträffande den närmare användningen av de medel, som skulle belöpa å postverket, telegrafverket och statens järnvägar, har jag i huvudsak ej någon erinran mot verkens förslag. Framställningar om bostadsbyggande för statens personal å jämväl andra orter än som upptagits i verkens förslag hava till ett ej obetydligt antal inkommit. Vederbörande verksstyrelser hava emellertid, enligt vad jag inhämtat, sökt tillgodose behovet å de platser, där detta varit mest trängande. Beträffande postverket vill jag i detta sammanhang erinra, att det av postverket ifrågasatta bygget vid Lilla Alby invid Stockholm är avsett att komma till utförande endast under förutsättning, att beslut kommer att fattas om förläggande dit av postverkets tryckeri med mera. Frågan huruvida förslag härutinnan kommer att föreläggas riksdagen är emellertid ännu beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Därest sistnämnda bostadsbygge skulle komma till stånd, lättas därigenom indirekt bostadsnöden inom Stockholm, enär de tjänstemän, som skulle anvisas bostäder vid Lilla Alby, för närvarande till huvudsakligaste delen äro bosatta inom Stockholm.

Vad angår det av vattenfallsstyrelsen framlagda förslaget, vilket i viss mån avviker från de övriga ämbetsverkens, synas vissa betänkligheter kunna resas mot den ifrågasatta anordningen att genom anlitande av förevarande anslag bestrida ökade kostnader för byggen, som igångsatts med användande av tidigare för bostadsbyggande beviljade medel. Då emellertid dessa kostnadsökningar delvis avse byggnader, som ännu blott

äro påbörjade och som sålunda måste anses komma att medföra ett tillskott av helt nya bostäder, har jag ansett mig, om än icke utan tvekan, kunna godtaga styrelsens förslag. Om sålunda för detta ändamål skulle disponeras det ifrågasatta beloppet av 335,000 kronor, skulle enligt den föreslagna fördelningsplanen på vattenfallsverkets del endast återstå 165,000 kronor för realiserande av styrelsens ovan återgivna planer på nybyggnadsföretag, vilka beräknas medföra en sammanlagd kostnad av 995,000 kronor, en beräkning, som för övrigt vid jämförelse med de övriga verkens förslag synes mig vara rätt så rundligt tilltagen.

Den av styrelsen framlagda planen lär emellertid kunna i vissa delar inskränkas. Särskilt torde de ifrågasatta lägenheterna för distriktsingenjörer och vissa andra tjänstemän i Göteborg, Uppsala och Södertälje kunna utgå ur byggnadsplanen eller i allt fall komma i andra rummet vid dess realiserande. En sålunda reducerad byggnadsplan synes sedermera kunna komma till utförande med användande av nyss omförmälda 165,000 kronor och de ytterligare tillskott av de övriga verkens andelar — förslagsvis i det föregående beräknade till 400,000 kronor — vilka icke skulle behöva av dessa verk tagas i anspråk. Ytterligare torde det kunna inträffa, att vissa i förslagen från dessa verk upptagna byggen icke komma till utförande. I sådant fall kunde möjligen något ytterligare belopp överföras på statens vattenfallsverk.

Över huvud torde det vara nödvändigt, att Kungl. Maj:t erhåller befogenhet att göra eventuellt påkallade avvikelser från de uppgjorda planerna. Ändringar i desamma kunna sålunda finnas påkallade bland annat ur den synpunkten, att förhandlingar om erforderliga markupplåtelse ännu icke blivit i sin helhet avslutade. Att avgörande hänsyn härvid bör tagas till vederbörandes villighet att kostnadsfritt eller på förmånliga villkor tillhandahålla mark, har betonats redan i fjolårets bostadsproposition. Ävenså torde åt Kungl. Maj:t böra överlämnas att bestämma om fördelningen och användningen av eventuellt å anslagen uppkommande överskott.

Vattenfallsstyrelsen har i sin ovan berörda skrivelse den 24 september 1920 tillika hemställt, att vissa ytterligare medel skulle ställas till förfogande att utgå såsom lån till tjänstemän hos styrelsen för kooperativt bostadsbyggande i Stockholm. Jag anser emellertid, att dessa tjänstemän icke intaga någon sådan från statstjänstemän hos andra ämbetsverk avvikande ställning, som kunde endast för deras räkning motivera ett bifall till framställningen i denna punkt. Då det icke heller synes vara anledning att här till behandling upptaga principfrågan om beredande genom statens försorg av bostadslån till sammanslutningar av statstjänare,

anser jag mig ej kunna förorda, att äskande i den av vattenfallsstyrelsen sålunda antydda riktningen göres hos riksdagen.

Emellertid finner jag mig i detta sammanhang böra upptaga till behandling frågan, huruvida ej medel, som skulle användas till uppförande av bostadslägenheter åt vissa statstjänstemän, i stället kunde undantagsvis få på därom gjord framställning utlämnas såsom bostadslån till samma tjänstemän. Jag utgår härvid från förutsättningen, att lån skulle kunna beviljas endast sådana tjänstemän, som vederbörande verk i allt fall enligt de nu framlagda planerna ansett sig böra bereda bostad, att vidare utbrytande ur verkens planerade byggnadsföretag av sådana bostäder kunde utan olägenhet företagas samt att lånen icke skulle lämnas på andra villkor, än att förlusterna därav för statsverket understege och i allt fall icke överstege dem, som skulle förorsakas av direkt bostadsbyggande. Tillika borde givetvis vissa allmänna regler uppställas beträffande lånen. Dessa borde sålunda säkerställas genom in-teckning i vederbörande fastighet samt givetvis amorteras, förslagsvis under högst 40 år, ävensom göras uppsägbara inom viss kortare tid i det fall, att låntagaren före uppnådd pensionsålder lämnade statstjänst eller fastigheten överginge i annans ägo, undantaget dock övergång till hustru eller barn vid hans frånfalle. Om tjänstemannen lämnade orten, borde fastigheten, likaledes vid äventyr av lånets uppsägning, till skäligt pris hembjudas verket eller hans efterträdare i tjänsten. Lånen borde hänföras till vederbörande verks kapitalökningsstater och förvaltas av verken. Med nu angivna inskränkningar torde det även kunna överlåtas åt verken att bestämma de närmare villkoren för lånen.

Enligt vad jag beräknat, kunde dylika lån göras nog så förmånliga för låntagaren och icke desto mindre för staten ställa sig ekonomiskt mindre ofördelaktiga än kapitalplaceringar i staten tillhöriga bostadshus, avsedda att mot förhållandevis låg ersättning upplåtas till tjänstemän. När det bleve fråga om så kallade egna hem, kunde man antagligen från tjänstemännens sida räkna med en omtanke och en beredvillighet till egna uppoffringar i form av kapital och arbete, som icke kunde påräknas vid uthyrande av lägenhet. Verken skulle vidare komma att befrias från omtanken med underhållet av hithörande enskilda bostadshus. Hela den framdeles säkerligen ofta bekymmersamma frågan om bostadslägenheters användning vore för dessa egna hems vidkommande bragt ur världen. Det synes mig visst, att bland dem, som skulle kunna tänkas komma i åtnjutande av de ifrågasatta bostadslägenheterna, komma att finnas åtskilliga, vilka torde bli tillräckligt stationära på en plats, för att det praktiska gagnet för verkets vidkommande skulle vara lika stort av ett eget

hem i tjänstemannens ägo som av en bostadslägenhet i statens. Slutligen vill jag påpeka, att ett dylikt förslag står i god samklang med den ståndpunkt, 1920 års riksdag intagit till förmån för stödjande av aktiv självverksamhet från de boendes sida till åstadkommande av bostäder. Då emellertid, så som saken nu en gång ligger, endast en förhållandevis mycket ringa del av här ifrågavarande medel kan tänkas komma till användning såsom bostadslån, torde frågan härom i detta sammanhang icke vara av någon större praktisk betydelse.

Med sammanfattning av det anförda förordar jag sålunda godkännande av ämbetsverkens framlagda förslag till fördelning och användning av ifrågavarande anslag, dock med de ändringar beträffande vattenfallsstyrelsens förslag och de smärre jämkningar i övrigt, som jag ovan föreslagit. Härvid utgår jag från, att åt Kungl. Maj:t skulle förbehållas rätt att vidtaga ytterligare sådana jämkningar beträffande såväl medlens fördelning mellan de fyra verken som deras närmare användning, vilka kunna visa sig av förhållandena påkallade och lämpliga. Slutligen skulle Kungl. Maj:t äga att i undantagsfall medgiva de fyra ämbetsverken rätt att använda viss mindre del av förevarande anslag, i stället för till bestridande av kostnaderna för verkens egna bostadsbyggen, såsom lån till uppförande av egna bostadsbyggnader, vilka lån skulle utgå mot lämplig säkerhet till anställda tjänstemän eller sammanslutningar av tjänstemän i enlighet med de av mig angivna grunder.

Jag tillåter mig slutligen framhålla, hurusom med hänsyn till de avskedanden av personal, som måste äga rum vid vissa av kommunikationsverken, och då någon del av denna personal torde kunna erhålla arbete vid verkens bostadsbyggen, det vore önskvärt, om riksdagens beslut i förevarande ämne snarast kunde meddelas. Från såväl chefen för statens järnvägar som svenska järnvägsmannaförbundets styrelse har även ur nu angivna synpunkt framhållits vikten av att ifrågavarande bostadsbyggande med det snaraste igångsättes.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t att, beträffande ännu odisponerade delar av de utav 1920 års riksdag till uppförande av bostadshus för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk å riksstaten för år 1921 och å tilläggsstaten för år 1920 anvisade reservationsanslag om tillhoppa 17,500,000 kronor, besluta om dessa medels för-

delning mellan verken och närmare användning i enlighet med i statsrådsprotokollet angivna grunder.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnade, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skulle avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

August Wrede.
